

ZLATA PLAKETA DR. MARIJI MAKAROVIČ

V sredo, 25. januarja 2006, so v Veliki dvorani Narodne galerije v Ljubljani podelili odličja Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti za leto 2005. Najvišje priznanje za življenjsko delo in nepogrešljiv doprinos k razvijanju ljubiteljskih kulturnih dejavnosti je prejela etnologinja dr. Marija Makarovič.

Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti (JSKD), ki v Sloveniji in zamejstvu razvija in usmerja delo ljubiteljskih kulturnih društev, enkrat letno na podlagi razpisa in strokovne presoje prispelih vlog podeljuje odličja posameznikom in skupinam, bodisi za posamezne ustvarjalne dosežke bodisi za dolgoletno strokovno, organizacijsko, publicistično, izobraževalno ipd. delo na posameznih področjih. Letos je najvišje priznanje prvič prejela ženska, prvič etnologinja in prvič za razvijanje področja folklorne dejavnosti.

Dr. Marija Makarovič je izdala 48 monografij, uredila 29 zbirk in monografij in napisala preko 400 znanstvenih in strokovnih člankov. Njeno temeljno delo so predvsem tematske in krajevne monografske raziskave, ki bodo zaradi obilice zbranih podatkov s terena in upoštevanja arhivskega gradiva še dolgo ostale nepresežene. Nekatere bodo ostale edine pričevalke o življenju ljudi v posameznih krajih na Slovenskem med koncem 19. in 20. stoletja.

A dr. Marija Makarovič priznanja ni prejela (le) zaradi zgoraj navedenega opusa, temveč predvsem zaradi svojega prispevka pri razvijanju folklorne dejavnosti – torej za delo na področju aplikativne etnologije, ki je kljub nenehnim pozivom po večji prisotnosti naše stroke na vseh ravneh življenja še vedno nekoliko zapostavljena. Deloma morda zaradi skromnosti tistih, ki se z aplikativno etnologijo ukvarjajo, in deloma zaradi večnih pomislekov, če naj bi bilo za etnologue tovrstno početje sploh etično. A kakor koli že. Dr. Marija Makarovič se je teh pomislekov otresla in uspela strokovna spoznanja o oblačilni kulturi prenesti na ljudi, ki se s tem področjem ukvarjajo ljubiteljsko. Za ljubiteljsko kulturo – zlasti za folklorno dejavnost – ima njeno delo izjemen pomen, saj so njena strokovna prizadevanja omogočila kakovosten razmah pestrosti kostumske podobe naših folklornih skupin.¹ Z raziskavami oblačilne kulture se je začela ukvarjati v petdesetih letih 20. stoletja in v okviru muzejskih razstav in objav strokovnih razprav opozarjala na različne načine oblačenja slovenskega kmeta in sporočilnost njegove obleke. S svojim delom je strokovno javnost in ljubitelje opozarjala, da so tako imenovane narodne noše, največkrat unificirane, v katere so se nekdaj skoraj brez izjem kostimirale tudi folklorne skupine, le majhen delček zanimive zgodbe o oblačenju človeka v 19. in na začetku 20. stoletja. Na začetnih in nadaljevalnih seminarjih je dobitnica priznanja predavala vse do začetka devetdesetih let in bila tudi članica komisije za podeljevanje naziva »Izprašani vodja folklorne skupine«. Predstavljala je oblačilno kulturo kmečkega prebivalstva v posameznih pokrajinah, s predstavitvami starih

Nagrajenka dr. Marija Makarovič med prejemanjem priznanja, ki ji ga je izročil direktor JSKD Igor Teršar na podelitvi odličij sklada v Narodni galeriji v Ljubljani. Foto: Janez Eržen, 25. 1. 2006

oblačilnih kosov iz muzejskih zbirk, ki so po obliki in sporočilnosti odstopali od tedaj uveljavljenih odrskih predstavitev kmečke obleke, pa je opozarjala na pestro paleto možnosti, ki jih folklorne skupine pri svojih interpretacijah lahko upoštevajo. Odmevni seminarji v različnih krajih Slovenije so bili zaradi predstavljenih novih spoznanj za udeležence mnogokrat prav šokantni. Sprožili so val sprememb v predstavljanju oblačilne dediščine, ki se nadaljujejo še danes.

A njeno delo se s predavanji na seminarjih, pregledovanjem arhivskega gradiva, raziskovanjem terena in proučevanjem muzejskih zbirk ne zaključuje. Nadaljuje ga s praktičnim svetovanjem folklornim skupinam v Sloveniji in zamejstvu (nakup blaga, krojenje, šivanje, oblačenje ipd.). Na pobudo in s pomočjo folklornih skupin je raziskala številna območja, za katera do njenega prihoda Slovenci nismo imeli skorajda

¹ Nadomeščanje uveljavljenega termina »folklorna skupina« z izrazom »folklorniška« oz. »folkloristična skupina«, ki smo jo zasledili v recenziji *Folklorika* v prejšnji številki *Glasnika SED* (str. 126–7) avtorice Zore Slivnik-Pavlin, je nepravilno. Z imenom »folklorna skupina« je jasno opredeljena njena dejavnost: poustvarjanje folklornih pojavov. »Folklorniška skupina« pa pomeni le, da jo sestavljajo folklorniki, in nič več.

² Ravne na Koroškem (območje Strojne), Velenje (Šaleška dolina), Novo mesto (rekonstrukcija po freskah na Veseli gori, okolica), Škocjan na Dolenjskem (okolica), Poljčane (rekonstrukcija po freskah na Sladki gori, okolica), Zgornja Korena (zahodne Slovenske Gorice), Loka – Rošnja (Dravsko polje), Dolena (Haloze), Tinje na Pohorju, Vuhred (okolica, severozahodno Pohorje), Mozirje (Zgornja Savinjska dolina), Rogatec (okolica), Ivanjkovci (od Jeruzalema do Ormoža), Makole (okolica in obronki Haloze), Pobrežje pri Ptuj, Maribor (okolica), Črna na Koroškem (zgornji del Mežiške doline), Šentanel, Kubed, Lovrenc na Pohorju (severovzhodno Pohorje), Dragatuš (okolica), Destrnik (okolica), Hotiza (Dolinsko).

nikakršnih podatkov o načinu oblačenja v 19. in na začetku 20. stoletja (zlasti na Štajerskem).

Do danes je za folklorne skupine opravila preko štirideset raziskav, ki zajemajo celotno slovensko narodnostno ozemlje, pri čemer je treba še posebej poudariti raziskave na dvojezičnem ozemlju avstrijske Koroške. Vse potekajo na terenu in po arhivih, vselej s pomočjo članov posameznih folklornih skupin; skupine terensko delo omogočajo tudi gmotno. Vedno so opravljene z mislijo, da rezultati niso namenjeni le skupinam, da si po njih izdelajo kostume za nastopanje, ampak bodo, ko bodo objavljene, rabile tudi širšemu krogu ljudi.

Prav njene terenske raziskave so omogočile izpolnitev načrtov nekdanje Zveze kulturnih organizacij Slovenije, da oblačilno kulturo Slovencev predstavi v obliki posebnih map. Iz prvotnega načrta, po katerem bi mape (serija *Slovenska ljudska noša v besedi in podobi*) prinašale le barvne podobe in kroje, so se objave razširile, tako da sleherna poleg risb, krojev in fotografij prinaša strokovno študijo o načinu oblačenja na določenih geografsko zaokroženih območjih (*Dobropolje* 1986, *Slovenska Istra* 1987, *Kozjansko* 1988, *Kostel* 1989, *Zilja* 1991, *Bela krajina* 1993 in 1999, *Litijsko Posavje* 1994, *Notranjska* 1995, *Prekmurje* 1996).

Dr. Marija Makarovič oblačilno kulturo obravnava razvojno, upoštevajoč socialno strukturo prebivalstva, in prinaša tudi opise načinov oblačenja človeka v koledarskem in življenjskem krogu. Poleg del, ki so izšla znotraj zgoraj omenjene

knjižne serije, je podobno strukturirana dela, namenjena tudi folklornim skupinam, objavljala pri drugih založnikih – kot samostojne publikacije ali kot razprave v zbornikih. Leta 1988 je izšla *Narodna nošnja – Gorenjsko (Rateče)*, 1996 *Oblačilna kultura slovenskega kmečkega prebivalstva v Rožu*, 1996 *Oblačilna kultura med Muto in Kaplo*, 1999 *Oblačilna kultura slovenskega kmečkega prebivalstva v Podjuni*, 1999 *Oblačilna kultura kmečkega prebivalstva na Tolminskem*, 2000 *Oblačilna kultura kmečkega prebivalstva v Zgornji Vipavski dolini in na Gori*, 2003 *Oblačilna kultura v Lancovi vasi in okolici*, 2004 *Oblačilna kultura v občini Velika Polana*. Obsežna poglavja o oblačilni kulturi sestavljajo tudi vse njene monografije.

In še nekaj. Dr. Marija Makarovič ne raziskuje in piše zaradi svojega znanstvenega erosa. Ko jo skupine prosijo za pomoč, sprejme nalogo tudi zato, ker ima vedno pred očmi mlade, ki v teh skupinah sodelujejo. Želi jim pomagati, ker se zaveda, da jih delo v skupini lahko odvrta od različnih oblik zasvojenosti.

Še več kot dvajset raziskav,² po katerih so posamezne folklorne skupine izdelale svoje kostume, čaka, da zagledajo luč sveta tudi v knjižni obliki. Dr. Mariji Makarovič želimo, da se ji v prihodnjih letih tudi ta prizadevanja uresničijo. Avtor prispevka se ji za njeno neprecenljivo delo v imenu vseh folkloristikov iskreno zahvaljuje.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 24. 2. 2006

Drugi članki ali sestavki/1.25

Tanja Tomažič

O KARNEVALU V CERKNICI LETA 2006

Etnologi vedo, če drugače ne, vsaj iz literature, kako se nekateri ljudi okoli pusta prime orgiastično počutje. Kar preberite si Kureta, ki pravi že kar na začetku, da »v splošni zavesti pa velja pustni čas še zmeraj za nekaj posebnega, ko marsikje 'ponorijo'«. In večkrat ko to prebereš, bolj se ti zdi, da je bil dr. Kuret res pravi strokovnjak za pustne norčije.

Ne verjamem, da so se udeleženci pustovanja v Cerknici, kate je nabrala prizadevna tajnica društva, kaj posebno ozirali na Kuretove zapiske, a tisti maloštevilni, ki smo se končno znašli skupaj, smo jih imeli bržkone že v krvi.

Menda ni prepovedano, da se naštejemo: 1. tajnica Zora, ki je vzorno pripravila vse, kar smo videli, pojedli in prestali, 2–4. družina pridruženega etnologa (Marko, Sonja in Aljaž) po duši, ki se je izkazal že pri zadnjem posvetu SED v Zagrebu oktobra 2005, 5. etnologinja Branka, ki je nekdaj delala na cerkniškem območju, sedaj pa v vladnih službah, 6. ljubiteljica stroke Vida, 7. mladi etnolog Miha, ki bo, po nagovarjanju vseh v družbi, v najkrajšem času diplomiral, 8. etnolog – rodoslovec Leon, ki deluje na cerkniškem območju, in smo ga srečali na licu mesta, na karnevalu, 10. arhitekt Marjan, nekdanji muzealec, ki prebiva v Begunjah pri Cerknici, in smo ga po vsej sili zbežali na plano, da se je vsaj ob koncu pojavil na naši zadnji postaji, v gostilni pri Pavu, in 11. kronistka Tanja, etnologinja od začetka do konca. Nekaj udeležencev je

bilo še posebej povabljenih, a so se opravičili, kar smo drugi udeleženci sprejeli z velikim obžalovanjem. Le kje so bili vsi študenti in muzealci? Vsak na svojem pustovanju?

Prvi zbor udeležencev je bil v gostilni Portus na Uncu, kjer smo se zbrali, prevzeli VIP vstopnice in se dogovorili za nadaljnji itinerarij. Da bi ne bili podobni ostali raji, ki si je, po našem strokovnem mišljenju, izbrala za pustno nedeljo samo in izključno ogled cerkniškega karnevala, smo si dan osladili še z obiskom domačega muzeja gospoda Vekoslava Kebeta v Dolenji vasi. Posedeli smo ob imenitni maketi cerkniškega jezera, ki je narejena tako, da še največjemu nejevernežu pokaže, kako se voda zлива in izliva po travnikih, slišali smo zgodbo o ljubimcih iz dveh gradov, ki sta žalostno končala zaradi zlobe dekletovega očeta, in še in še. Iz gospoda Kebeta, ki je z laserskim svinčnikom krožil po naseljih in nas opozarjal na kraje in letne čase, je vrelo, in ko je končal s pripovedjo o jezeru, nas je povabil v prostor, kjer »imam še multivizijo!« Branka, ki se je pred leti kot urbanistka pri podjetju AREA ukvarjala s Cerkniškim jezerom, je povedala nekaj podatkov o skrbi za območje, ki je varovano, a kljub temu silno ranljivo in je bilo že večkrat deležno nepravne obravnave.

Seveda smo bili na multiviziji edini gledalci, a takoj nam je bilo jasno, da so ob poletnih dnevih bržkone vse klopi zasedene z gosti, ki se pripeljejo z upokojskimi in šolskimi ekskurzi-